

*Морозюк Н. С.,
аспірант 2 курсу*

*Одеського державного університету внутрішніх справ;
старший лейтенант юстиції,
юрисконсульт юридичної служби
Військової частини А0535*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем військових насильницьких кримінальних правопорушень в цілому та на прикладі, аналізу проблематики військових насильницьких кримінальних правопорушень. В статті описуються законопроекти у сфері військових насильницьких кримінальних правопорушень, проблематика прийняття необхідних законів та інших підзаконних нормативно-правових актів, що стосуються військових насильницьких кримінальних правопорушень та проблематики їхньої класифікації. У науковій роботі аналізуються військові насильницькі кримінальні правопорушення, які вже прийнято та які ще на стадії прийняття або не прийняті з різних причин. Розроблення та вивчення військового насильства, його актуальних проблем визнано не лише перспективним, а й необхідним напрямом розвитку науки та практики. В статті схарактеризована загальна проблематика актуальних проблем, які стосуються військових насильницьких кримінальних правопорушень.

В статті досліджені різні правові позиції, в тому числі які стосуються історичної ретроспективи понять військових насильницьких кримінальних правопорушень на різних прикладах. У роботі на підставі розгляду наукової літератури проведено аналіз понять «кримінальна агресія» та «насильницький злочин». З'ясовано, що в українському законодавстві відсутні визначення термінів «насильницьке кримінальне правопорушення» і «військовий насильницьке кримінальне правопорушення», однак ці поняття зустрічаються в нормативно-правових актах України неодноразово. В роботі також описано різноплановість законопроектів, які стосуються різних проблемних питань класифікації військових насильницьких кримінальних правопорушень. В статті проаналізовані військові насильницькі кримінальні правопорушення, описані проблеми, які стосуються кримінально-правової класифікації на різних прикладах, включно з тими законопроектами які вже прийняті, на стадії розгляду або вже відхилені Верховною Радою. Велику практичну значущість ця робота має в зв'язку з тим, що комплексний кримінально-правовий аналіз відхилених законопроектів дає поштовх для законодавчого процесу, включаючи нові аспекти кримінально-правової класифікації.

Ключові слова: законопроект, військове насильницьке кримінальне правопорушення, закони у сфері військових насильницьких кримінальних правопорушень.

Постановка проблеми дослідження. Кримінальний кодекс становить собою цілісну систему кримінально-правових норм, але іноді не належно кодифіковані. Норми Кримінального кодексу України не включають в себе всі військові

насильницькі кримінальні правопорушення, а тому іноді важко визначити яке саме кримінальне правопорушення відноситься до військового насильницького. Теоретичне та практичне дослідження вказаної тематики має велике значення для розвитку кримінального законодавства в Україні.

Результати аналізу наукових публікацій. Аналіз науково-літературної бази за темою дослідження свідчить про те, що питання не є новим для юридичної науки. Втім, питання наукової розробленості військових насильницьких кримінальних правопорушень є досить актуальним. Низка вчених та науковців приділяли свою увагу військовим насильницьким кримінальним правопорушенням, серед яких Анісімов Г.М., Дзюба Ю.П., Касинюк В.І., Панов М.І., Колодяжний М.Г., Баулін В.І., Борисов В.І., Тютюгін В.І., Гуторова Н.О. та багато інших.

Метою статті є аналіз законопроектів у сфері військових насильницьких кримінальних правопорушень, значення того чи іншого прийнятого або не прийнятого законопроекту для кримінального законодавства України.

Вклад основного матеріалу. В умовах воєнного стану який триває на всій території України з 24 лютого 2022 року та в умовах повномасштабної агресії російської федерації по відношенню до українського народу надзвичайно важко приймати необхідні вольові рішення в сфері запровадження нових кримінальних правових норм, відповідальності за ті чи інші карані діяння та й взагалі забезпечити належні умови для законотворчого процесу. Законотворець часто пропонує до опрацюванні різні законопроекти, зокрема які й стосуються конкретних військових насильницьких кримінальних правопорушень на прикладі конкретних випадків, але не завжди дає чітку кримінально-правову класифікацію діянь.

Мета законопроекту досягається шляхом внесення змін до статей 1, 3, 4, 5, 7 та 9 Закону України "Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою" і доповнення даного Закону новою статтею 71 [2, с. 21].

Законопроект передбачає розширення поняття "депортація" шляхом поширення його на примусового переселення осіб українського походження у 1944–1951 рр. з місць їх постійного проживання на території Польської Республіки на підставі рішень, прийнятих органами колишнього СРСР та Польської Республіки.

Таке поширення пропонується здійснити незалежно від дати народження депортованої особи, оскільки внаслідок депортації більшість переселенців втратила документи, які підтверджують їх перебування на території Польщі. Через що обставину примусово переселені особи мають значні проблеми

з підтвердженням депортації, тому порядок надання статусу депортованій особі встановлюється Кабінетом Міністрів України при відповідному міжнародному співробітництві з Республікою Польща [2, с. 18].

Правовідносини, які пропонується врегулювати цим законопроектом на сьогодні регулюються Конституцією України, Законом України "Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою".

Прийняття та реалізація законопроекту не потребує додаткового внесення змін до інших законів України.

Даний законопроект, у разі його прийняття, забезпечить відновлення соціальної справедливості шляхом створення правових підстав для визнання примусового переселення осіб українського етнічного походження у 1944–1951 рр. з місць їх постійного проживання на території Польської Республіки депортацією, що сприятиме встановленню історичної справедливості та зняттю соціальної напруги щодо вказаного питання, а також шляхом здійснення відшкодування моральних та матеріальних збитків, передбачення соціальних пілг для людей, що постраждали внаслідок депортації [2, с. 18].

Таким чином, для належної правової оцінки та кримінально-правової класифікації та для розуміння дефініції депортації в історичній ретроспективі необхідно було прийняти законопроект у тій редакції, у якій він викладений, але законопроект було відхилено, до законопроекту було додано висновки Комітетом з питань бюджету та відхилено законопроект, який був вкрай необхідний для окреслення як історико-етнічних контурів так і для криміналізації діяння депортації в подальшому.

У ст. 1 Закону України від 17 квітня 2014 р. № 1223-VII «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою» депортацію визначено як насильницьке переселення народів, національних меншин та осіб за національною ознакою з місць їх постійного проживання на підставі рішень, прийнятих органами державної влади колишнього СРСР або союзних республік. За ст. 3 цього закону Україна визнає такі депортації як незаконні та злочинні акти, здійснені проти народів, національних меншин та осіб. Разом із цим вказується, що Україна визнає акти органів державної влади колишнього СРСР щодо реабілітації депортованих осіб, насильницьки переселених з місць постійного проживання, та відновлення їхніх прав [4, с. 11].

Депортація – насильницьке переселення народів, національних меншин та осіб за національною ознакою з місць їх постійного проживання на підставі рішень, прийнятих органами державної влади колишнього СРСР або союзних республік.

Україна визнає депортації народів, національних меншин та осіб з місць постійного проживання на підставі рішень, прийнятих органами державної влади колишнього СРСР або союзних республік, як незаконні та злочинні акти, здійснені проти них, та визначає відновлення прав громадян України із числа депортованих осіб одним з пріоритетних напрямів політичного, соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства.

Україна визнає акти органів державної влади колишнього СРСР щодо реабілітації депортованих осіб, насильницьки переселених з місць постійного проживання, та відновлення їхніх прав.

Державна політика щодо відновлення прав депортованих осіб визначається Верховною Радою України відповідно до Конституції України і забезпечується органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Держава сприяє добровільному поверненню в Україну, адаптації та інтеграції в українське суспільство депортованих осіб, створює умови для їх облаштування, забезпечення землю, житлом, працевлаштування, освіти, збереження і розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності.

Під час реалізації гарантій депортованим особам не повинні обмежуватися права і законні інтереси громадян, які проживають на відповідних територіях [4, с. 8].

Раніше Комітет із захисту прав кримськотатарського народу на конференції, яка пройшла у Сімферополі 17 січня 2015 року попри спроби влади її зірвати, ухвалив звернення до Генерального секретаря ООН Пан Гі Муна із закликом не допустити знищення народу. У заяві делегатів йдеться про випадки викрадення кримських татар та порушення їхніх прав: «У результаті чергового захоплення Криму, корінне населення – кримські татари перетворилися на об'єкт терору і фізичного насильства». Кримські татари також звернулися до МЗС України з вимогою «вивчити можливість надання кримськотатарському народу міжнародного статусу третьої сторони в російсько-українських відносинах з набуттям права самостійного звернення органів національного самоврядування Курултаю і Меджлису в міжнародні судові інстанції» [3, с. 15].

Крім того, на теперішній момент до кінця не виокремлено поняття геноциду, що допомогло б комплексно усвідомити та переоцінити, доповнити поняття, види та форми військових насильницьких кримінальних правопорушень.

Крім того, проект Постанови про здійснюваний Російською Федерацією геноцид української нації зареєстрований 04.04.2022 станом на початок 2023 року ще не прийнятий, що показує бюрократизм в законодавчому процесі, недостатня опрацьованість законодавчої бази для подальшого врегулювання проблемних питань у сфері військових насильницьких кримінальних правопорушень.

У Верховній Раді законопроект № 8326 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо насильницького вивезення особи в умовах збройної агресії», яким пропонується криміналізувати примусове вивезення російськими окупантами українців.

Законопроект пропонується доповнити кримінальний кодекс новою статтею 438-1 Насильницьке вивезення особи в умовах збройної агресії та встановити, що: 1. Насильницьке вивезення особи за межі території України в умовах збройної агресії, – карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

Прийняття такого законопроекту мало б дуже позитивний ефект для кримінально-правового законодавства в цілому.

За законопроектом пропонується правоохоронним органам України вжити вичерпних заходів для забезпечення розслідування злочину геноциду і притягнення винних до встановленої законом кримінальної відповідальності через механізми національного та міжнародного судочинства. Іноземні держави та міжнародні організації повинні сприяти розслідуванню злочинів Російської Федерації, її збройних формувань та репресивних органів на території України, забезпечити невідворотність покарання організаторів і виконавців цих злочинів, невідкладно

надати Україні всю необхідну зброю та іншу допомогу, а також застосувати до Росії найжорсткіші санкції з метою зупинення агресії проти України, деокупації всієї території України, припинення геноциду.

За законопроектом Про здійснюваний Російською Федерацією геноцид української нації російська федерація як держава-агресор здійснює навмисні дії, спрямовані на знищення української нації – масові катування і вбивства цивільного населення, руйнування житлових та громадських будівель у населених пунктах, інфраструктури життєзабезпечення, позбавлення доступу людей до їжі, води, медичної допомоги, будь-яких засобів до існування та можливості залишити зону бойових дій чи зону окупації, цілеспрямовані затримання і вбивства на тимчасово окупованих територіях державних діячів, працівників освіти й культури, священнослужителів, громадських активістів, примусові депортації цивільного населення до Росії, в тому числі викрадення і депортацію дітей, знищення пам'яток української історії та культури, книжок, заборону вивчення історії України та навчання українською мовою тощо, принципово засуджуючи будь-які злочини на тлі мовної, етнічної, расової чи релігійної нетерпимості.

Висновок. В умовах воєнного стану та постійних бойових дій важко приділяти належну увагу проблемним питанням військовим насильницьким кримінальним правопорушенням, адже їх кількість та жорстокість безумовно впливає як на військовослужбовців так і на цивільне населення в цілому. Військові насильницькі кримінальні правопорушення є не до кінця опрацьованими та дослідженими категорійним поняттям, роботи над військовими насильницькими кримінальними правопорушеннями вистачає, особливо в частині прийняття необхідних змін та доповнень в сучасне кримінальне законодавство. Також слід відзначити, що деякі законопроекти були б життєвонеобхідними для комплексного поняття військових насильницьких кримінальних правопорушень, якого немає за досить тривалий період війни. Насправді прикрим є те, що військові насильницькі кримінальні правопорушення досі на належному рівні не опрацьовані та не введені відповідні норми щодо геноциду, примусової депортації і т.д.

Висновки і перспективи подальших розробок. Необхідно враховувати те, що іноді ключові норми, які стосуються прийняття нових законопроектів у сфері кримінального права, в тому числі військових кримінальних правопорушень, зокрема й насильницьких не приймаються вчасно або без врахування вимог сучасності, без достатньої кількості правових норм, які б охоплювали по можливості всі кримінальні правопорушення у відповідній сфері. Крім того необхідно не забувати за застарілу, довгу бюрократичну процедуру прийняття законопроектів крайньої необхідності, які б відмежовували ключові поняття такі як: геноцид, насильство над цивільним населенням, примусова депортація. Ці категорійні поняття іноді не конкретизують в собі належного для військових кримінальних правопорушень суб'єкта – спеціального. В ході роботи було досліджено та проаналізовано ряд законопроектів в сфері військових насильницьких кримінальних правопорушень, значення кримінально-правового аналізу таких правопорушень для науки кримінального права.

Таким чином пропоную:

–внести зміни до відповідних норм сучасного Кримінального кодексу України з метою уточнення певних статей ККУ

та співвіднесення їх до військових відповідно до проблематики сучасності;

–доповнити ККУ рядом статей, які стосуються примусової депортації, геноциду українського народу як окремих кримінальних правопорушень, привести у відповідність норми чинного Кримінального кодексу до вимог сучасних реалій;

–прийняти як невідкладні закони та внесення змін до законів, які б розширили перелік статей військових насильницьких кримінальних правопорушень;

–передбачити в сучасному кримінальному законодавстві відповідальність за порушення кримінально-правових норм з урахуванням доповнень та законопроектів не прийнятих, але які стосуються основоположних питань;

–окреслити військові кримінальні правопорушення як окремий вид військових правопорушень та враховувати ключові моменти та бланкетні статті Кримінального кодексу у випадку якщо певної статті немає у розділі «Військові кримінальні правопорушення»;

–опрацювати прийняті поправки відповідно до потреб сучасного кримінального права, негайно надати відповідні правові висновки щодо прийняття ключових законопроектів у сфері військових насильницьких кримінальних правопорушень.

Література:

1. Законопроект Постанови про здійснюваний Російською Федерацією геноцид української нації № 7250 від 04.04.2022 URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39360>
2. Законопроект Про внесення змін до Закону України «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою» щодо визнання депортованими громадян України, які у 1944-1951 роках були примусово переселені./Пояснювальна записка до проекту Закону України від 02.03.2021 № 5188 URL : <https://ips.ligazakon.net/document/GI04518A?an=3>
3. Кримські татари просять Україну, ООН і Туреччину не допустити їх знищення. *Українська правда*. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/01/18/7055454/>
4. Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою : Закон України від 17 квітня 2014 р. № 1223-VII URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1223-18>

Morozyuk N. Actual problems of military violent criminal offenses

Summary. The article is devoted to the study of current problems of military violent criminal offenses in general and, as an example, to the analysis of the problems of military violent criminal offenses. The article describes draft laws in the field of military violent criminal offenses, the issues of adopting the necessary laws and other secondary legal acts related to military violent criminal offenses and the issues of their classification. The scientific work analyzes military violent criminal offenses that have already been adopted and which are still at the stage of adoption or not adopted for various reasons. The development and study of military violence and its current problems is recognized as not only a promising, but also a necessary direction for the development of science and practice. The article characterizes the general problems of current problems related to military violent criminal offenses.

The article examines various legal positions, including those related to the historical retrospective of the concepts of military violent criminal offenses on various examples. In the paper, based on the review of scientific literature,

the concepts of "criminal aggression" and "violent crime" were analyzed. It was found that there are no definitions of the terms "violent criminal offense" and "military violent criminal offense" in the Ukrainian legislation, however, these concepts are found in the normative legal acts of Ukraine more than once. The work also describes the diversity of draft laws that relate to various problematic issues of the classification of military violent criminal offenses. The article analyzes military violent criminal offenses, describes the problems related to criminal-

legal classification on various examples, including those draft laws that have already been adopted, are under consideration, or have already been rejected by the Verkhovna Rada. This work is of great practical significance due to the fact that a comprehensive criminal-legal analysis of rejected draft laws gives impetus to the legislative process, including new aspects of criminal-legal classification.

Key words: draft law, military violent criminal offense, laws in the field of military violent criminal offences.